

'Yüzellilikler Faciası'

1919 sonbaharında, 'paytaht' gazetelerinden, bazı 'şâyan-ı ibret' örnekler okumak istemez misiniz?

İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin 'organı' Türkçe 'İstanbul' gazetesinde, Sait Molla şöyle diyor: "...İngiltere taraftan olduğumuz için değil, memleketimizin taraftarı olduğumuz için İngiliz taraftarıyız" ('Akıbetimize Doğru', Eylül 1919)

Refii Cevad, 'Alemdar'daki başyazısında, 'İstiklâl İsteriz' diyenlere cevap vermişti: "...istiklâlimizi temin edebilmek için, kuvvetli bir devletin müzaheretine muhtacıız. O devlet - ki İngiltere'dir ve İngiltere olması lâzım gelir - bizi elimizden tutmalı ve para sarfedilmesi lâzım gelen yerleri bize göstererek, yaşamaya lâyük bir kuvvet halinde bizi muhafaza eylemeli" ('Men Çi Güyem...', 31 Ağustos 1919).

Ahmet Emin'in düşüncesi ötekilerinden farklıdır, diyor ki: "...birçokları bizimle insanî nokta-i nazardan iştigâl edecek ve sonra kendi kendine çekilecek bir devlet bulunamaz, bu bir hayaldir diyorlar; biz iddia ediyoruz ki böyle bir devlet vardır ve Amerika'dır" (Vakit, Eylül 1919).

Sabah gazetesinde Ali Kemal, bu fikre karşı çıkıyor: "...Amerika bizi tanımaz, halbuki İngiltere bizi çok iyi bilir; Amerika bize İngiltere'nin yapacağı yardımı yapamaz, çok uzaklardadır; Amerika İslâm memleketi değildir, halbuki İngiltere bir İslâm memleketidir" (Sabah, Eylül 1919).

Bâbüalî basını İngiliz himayesi mi, Amerikan mandası mı diye böyle tartışırken; Anadolu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sivas Kongresi toplanıyordu. Bu gazetecilerin çoğu, hârekât-ı millîye'ye sonuna kadar muhalif kaldılar; ünlü 'Yüzellilikler Listesi'nde, 13 gazetecinin bulunmasına, şaşmalı mı?

Uluslararası anlaşma ile...

'Yüzellilikler' kimlerdi? Olayın mahiyetini ve sonuçlarını günümüzde kim hatırlıyor?

Lausanne'da barış görüşülürken, her iki taraftan savaş suçu işlemiş olanların affedilmesi gündeme gelmişti. Ankara, bazı 'hainlerin' bu affın kapsamı dışında bırakılmasını istiyordu; zaten bazıları, yurtdışına kaçmışlardı bunların, onun için Gâzi, İsmet ve Fevzi paşalar, Fethi, Yusuf Kemal beyler, ayrıca Adliye Vekili Seyit Bey'le İstiklâl Mahkemesi reislerinden İhsan Bey toplanarak, '...bu gibilerin yurda sokulmamaları ve içerde bulunanların yurtdışına çıkartılmaları' kararını aldılar: Ne 'zalim' inkılâp yönetimiymiş bu, en azılı karşıtlarını 'sallandıracak' yerde, yurtdışına göndermekle yetiyor? Dahası bunu, uluslararası bir anlaşmaya uyarak yapıyor, çünkü...

Lausanne'da imzalanan protokolün konuyla ilgili maddesi şöyle: "...genel affa ilişkin açıklamanın 1. paragrafı geçerli olmakla birlikte, Türkiye hükümeti o paragrafta söz konusu kişiler

içindeki 150 kişinin Türkiye'ye girmesini ve orada oturmasını yasaklamak hakkını saklı tutar. Böylece Türkiye hükümeti söz konusu kişilerden bugün kendi ülkesinde bulunanları oradan çıkarabilecek ve yabancı ülkelerdekilerin geri dönmelerini yasaklayabilecektir..." ('Türk Devrim Tarihi', Şerafettin Turan, 3. Kitap, s. 87. Bilgi Yayınevi, 1995)

1 Haziran 1924'te tespit edilen 150 kişi bir hükümet kararnameyi ile yurtdışına çıkarıldı. Aralarında kimler yoktu ki? **Hürriyet ve İtilâf**'ın ileri gelenleri, **Kuva-yı İnzibatîye** kumandanları, hatta bir **Şeyhülislâm**; gazeteciler arasında **Refii Cevad, Refik Halit, Mevlânâze Rifat, Sait Molla** dikkati çekiyordu, bir de **Rıza Tevfik!**

Fol yok yumurta yokken, neden 'yüzellilikler' bahsini açtığım, 1 Haziran 1938'de yine Gâzi'nin yaptığı başka bir toplantı hatırlınsa, birden hak ettiği anlam derinliğini kazanacaktır.

'Onlar affetmeyecek...'

1938 yazı, **Termal Oteli (Yalova)**, büyük salon. **Gâzi, Makbule Hanım, Fethi Bey, Celal Bayar, Dr. Tevfik Rüştü, Fâlih Rifki ve Fuat Bulca**'yla oturmuş, sohbet etmektedir; kafasını kurcalayan şeyi, **Fethi Bey'e** yönelttiği soruyla açıklıyor: "...yüzellilikleri affetmeyi düşünüyoruz; sen ne dersin?..." Sohbetin seyrinden anlaşılıyor ki, **Gâzi ile Başvekil Celâl Bey** af konusunda mutabıktır; fakat işin asil şaşırtıcı yanı olan perde arkası, ertesi gün **Ankara**'ya doğru yol alırken, **Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey**'in **Celâl Bayar**'a söyledikleriyle meydana çıkacaktır:

"...Gâzi'nin af teşebbüsü ilk değil. Birincisi, Cumhuriyet'in 10. yıldönümü kutlanırken, o zaman kabul ve tatbik edilen umumi affın şumuluüne (kapsamına) alınmasının mümkün olup olmadığı sondajıdır, fakat başvekil ve dahiliye vekili bu fikirde değillerdi. Hatay davası zaferle neticelendiği zaman, aynı arzuyu izhar etti, zannediyorum ki bunda Refik Halit'in kendisine verilen içli ve güzel bir hasret yazısının büyük tesiri olmuştu. O sefer de hükümete bir hareket olmadı. Bu, üçüncüsüdür." (Yüzellilikler Faciası, Cemal Kutay, s. 13/14, Tarih Kütüphanesi Yayınları, 1955.)

Üçüncü teşebbüs başarılı olmuştu, **Gâzi**'nin arzusu üzerine 'yüzellilikler' ülkelerine dönebilmiştir. **Zalim diktatör** işte bu inkılâpçı, o inkılâpçı ki affın kararlaştırıldığı gün, 'işbirlikçinin' tynetini ne kadar iyi bildiğini söylediği şu müthiş sözlerle ifade etmişti:

"...ben onları affediyorum, fakat göreceksiniz ki onlar beni affetmeyecektir..."
Sizce yanılmış mı?

ilhan@vol.com.tr

<http://www.ada.com.tr/bilgiyay/yazar/ailhan.html>

